

O'ZBEK MAQOMOTI – QADRIYATLARNING OLIYSI

Mahmudova Mehribon Maxsud qizi

Buxoro davlat universiteti

Musiqa ijrochiligi va

madaniyat kafedrası

12-1 vokal 20 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola o'zbek milliy musiqa madaniyatining yorqin namunalaridan biri bo'lgan maqomlar haqida bo'lib, unda asosan maqomning shakllanish tarixi xususida bayon etiladi.

Аннотация: Эта статья об одном из ярких примеров узбекской национальной музыкальной культуры маком, в которой в основном рассказывается об истории становления макома.

Annotation: This article is about one of the striking examples of the Uzbek national musical culture of makom, which mainly tells about the history of the formation of makom.

Xalqimiz san'atining eng yorqin namunalari ajdodlarimizdan bizga qadar yetib kelgan qadriyatlar hisoblanadi. Shu sababdan bugungi kunda tarixiy merosimizga bo'lgan e'tibor davlat siyosati darajasida olib borilmoqda. Shuni ta'kidlash lozimki san'atimizning targ'iboti, milliy musiqamizning yangicha namunalari va talqinlarini yaratish ijodiyoti ham aynan bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri. Ayniqsa ommaviy madaniyat globallashayotgan ayni bir vaqtda, xalqning o'zligi-yu milliyligini saqlab qolish eng ustuvor maqsadlarimizdan biridir.

Musiqa madaniyatimiz tarixidan maqomlar azaliy qadriyatlar bo'lib shakllangan. Aslida "Maqom" so'zi arabchada "o'rin", "joy", "bosqich", "daraja" kabi ma'nolarni anglatadi. Bu so'z adabiyot, tasavvuf ilmi va boshqa sohalarda am keng iste'mol etiladi, maxsus ibora sifatida aynan musiqa san'atida eng ko'p va xilma-xil ma'nolarda ishlatiladi. Bizning istilohimizda ko'proq qo'llaniladiganlar qatorida kuyidagilarni aytib o'tish mumkin. Tovushqatorning alohida bosqichlar; parda tuzilmalari; lad tizimlari; alohida musiqa asari; musiqa turi(janr); turli toifa va miqdordagi qism va bo'limlarni birlashtiruvchi katta kichik turkum va boshqalar"¹ "G'iyosul-lug'at" qomusining muallifi G'iyosuddin o'tmish olimlarining mulohazalariga tayanib, maqom iborasini quyidagicha ta'riflaydi:

¹ O.Matyaqubov. Maqomot. – T., "Musiqqa",2004 – 18-b

"Maqom – pardai surudro go`yand" – Maqom deb kuy va ashulalar pardasiga aytiladi». Bu yerda kuy va ashulalar boshlanadigan parda hamda ular harakat etadigan lad tovushqatorlari hisobga olingan albatta. Musiqaga doir eski manbalardan ma`lumki, maqomlarning tarixiy-nazariy va amaliy tamonlari bor. Ularning nazariy masalalari IX-XV asrlarda yashab ijod etgan Kindiy, Farobiy, Xorazmiy, Ibn Sino, Urmaviy; Sheroziy, Marog`iy, Jomiy va Husayniy kabi buyuk olimlarning risolalarida shuqur ilmiy asosda sharhlab berilgan. Shuni qayd etish lozimki musiqa nazariyasi hamma Sharq xalqlarida ba`zi tafovutlarni hisobga olmaganda deyarli bir xil mazmunda bo`lgan. Hatto maqomlar, sho`balar nomi ham o`xshash edi. Lekin, ularning musiqiy mazmuni har bir xalqning o`ziga xos bo`lib, bir-biridan tubdan farq etgan.

Shashmaqom O`n ikki maqom musiqa materialli asosida yaratilgna deb aytishga bosh bosh manbalardan aniq dalillar yo`q. Shu sababli maqom turkumlarining bu ikki shakli o`rtasida mavjud bo`lgan munosabatlar haqida biroz to`xtalib o`tishga to`g`ri keladi. O`zbek tojik xalqlarida esa maqomlarning bizgacha yetib kelgan shakli Shashmaqom (oltimaqom) Buzruk, Rost, Navo, Dugoh Segoh va Iroq. Maqomlarning tarixiy taraqqiyot yo`li va shakllani jarayoni o`tmishdagi yozma musiqa manbalarida yoritilmaganligi bu masalalarni aniq tasavvur etishga imkon bermaydi. Lekin buyerda shuni aytib o`tish lozimki, O`n ikki maqom bilan Shashmaqomni bir-biridan tubdan farq etadigan hamda ularni melodic tarkibi turlicha bo`lgan janr deb qarash ham noto`g`ridir. Shashmaqom O`n ikki maqomdan turkum tuzilishi xarakteri bilangina farq qilishi mumkin. XV-XVII asr manbalarida bayon etilgan bastakorlik an`anasi O`n ikki maqomgagina emas, Shashmaqomga ham taaluqlidir. Maqomchilik sohasidagi an`ananing davom ettirishi natijasida O`n ikki maqom materiallari Shashmaqom shakliga keltirilgan, deb o`ylash to`g`riroqdir.

Shashmaqomning ashula bo`limida ham. O`n ikki maqom juda katta o`zgarishlarga uchragan deyish mumkin. O`n ikki maqomda Zangula sho`basi sanalgan "Uzzol", Shashmaqomdagi buzruk maqomining bir necha sho`balaridir. O`n ikki maqomda mustaqil maqomhisoblangan "Ushshoq" esa Shashmaqomdagi Rost maqomining bir necha sho`balari sifatida uchraydi. Undan tashqari Rost maqomi tarkibida "Busaliq" maqomining sho`basi sanaladigan "Navro`zi Sabo" ham Rost maqomiga kirgan. Bunday holatlar Shashmaqomda juda ko`p uchraydi. Aynan O`n ikki maqom tarkibidagi Dugoh va Segoh sho`balari, Shashmaqomda mustaqil maqom tizimi sifatida namoyon bo`ladi.

Shashmaqomdagi buzruk maqomiga Uzzol sho'basi, Iroq maqomining ma'lum kuyi variant qilib olinganligi (aynan buzruk maqomidagi ikkinchi guruh sho'balaridagi "Iroq Buxoriy" sho'basi nazarda tutilmoqda), Rost maqomiga Ushshoq va Navro'zi Sabo Sho'balarining kiritilganligi va boshqa alomatlarining borligi - bularning hammasi tasodifiy xol emas, albatta. Bu yerda kuylar lad qurilmasining yaqinligi va mos kela olishi ham hisobga olingan.

O'zbek-tojik xalqlari musiqasining mumtoz namunasi bo'lgan Shashmaqom, tahminan XVIII asrning birinchi yarımlarida mustaqil musiqa janri sifatida uzil-kesil yuzaga keldi. Bunday tahmin etilishiga sabab shuki, O'rta Osiyoda XVIII asrgacha yozilgan musiqa risolalarida O'n ikkimaqom ustidagina gap boradi. XIX asrgacha yozilgan musiqa manbalarida Shashmaqom haqida biror og'iz eslatib ham o'tilmagan. Shuning uchun O'n ikkimaqom turkumi XVIII asrgacha yashab kelgan, degan ishonch hosil bo'ladi.

Shashmaqomga: Buzruk, Rost, Navo, Dugoh, Segoh va Iroq maqomlari kiradi. Oltimaqomning har biri judakatta hajmdagi turkumli asarlar bo'lib, ularning har biri tarkibida tahminan 20 ta dan 44 tagacha kata va kichik maqom yo'llaribor. Lekin, maqomlarning xalq orasida mashhur bo'lgan cholg'u, ashula va sunray yo'llari bilan qo'shib hisoblaganda, ular juda kata sonni tashkil qiladi. Hozirda nashr etilgan kitoblarda maqomlarning cholg'u va ashula qismlari 208 da 250 tagacha boradi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kholmuradovna R. U., Obidovna R. M. Social norms, sanctions and personality //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 21-2 (99). – С. 115-118.
2. Рамазонова У. Х., Сайфуллаева О. М. Развитие чувства ритма у детей //Проблемы науки. – 2021. – №. 1 (60). – С. 49-51.
3. Ramazonova U. X., Esanova M. J. An'anaviy xonandalik rivojida maqomlarning o'rni //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 1. – С. 496-501..
4. Ramazonova O. K., qizi Mustaqimova G. G. Formation and Development of National Musical Traditions //european journal of innovation in nonformal education. – 2022. – Т. file:///C:/Users/user/Downloads/Telegram Desktop/Бехруз Болтаев (2).rtf2. – №. 1. – С. 336-339
5. Рамазонова У. Х., Эсанова М. Ж. Подготовка молодых певцов к ансамблевому выступлению //Наука, техника и образование. – 2021. – №. 2-1 (77). – С. 88-91.

6. Kholmurodovna U. R. Formation of publicistic performing skills in singing. – 2021.

7. Ramazonova U. H., Muhamadova M. The spiritual impact of traditional sound exercises on the minds of students. – 2022.

8. Ramazonova O. K., Shukurov M. Historical development of status. – 2022.

9. ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В НАУКЕ ОБ ОСНОВАХ ТЕХНИКИ ПЕНИЯ. Угиллой Холмуродовна Рамазанова, Мафтуна Бахадировна Давронова. 2023/12/15 International conference on multidisciplinary science Том1Номер 6 Страницы 94-96

10. ВНЕДРЕНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОЗНАНИИ СТУДЕНТОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ. Угиллой Холмуродовна Рамазанова, Малика Курбановна Нематова 2023/12/15 International conference on multidisciplinary science Том 1 Номер 6 Страницы 97-99

11. ПРЕПОДАВАНИЕ ОТВЕТВЛЕНИЙ ШАШМАКОМА НА УРОКАХ ТРАДИЦИОННОГО ПЕНИЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА. Угиллой Холмуродовна Рамазанова, Махлиё Джамилевна Эсанова 2023/12/15 International conference on multidisciplinary science Том1 Номер 6 Страницы 100-103

12. Ramazonova U. H., Muhamadova M. The spiritual impact of traditional sound exercises on the minds of students. – 2022.

13. Ramazonova O. K., Shukurov M. Historical development of status. – 2022.

14. Features of Sound Recording in the Uzbek Singing Art

U H Ramazonova. Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN 2795 (546X), 58

15. XORAZM MAQOMLARINING TALABALARGA O'RGATISH USULLARI
S Saidaxmedov. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI, 324-326

16. O'n ikki maqom tizimi va uning o'ziga xos xususiyatlari .

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariyvametodikjurnalMaxsus son 6 (3), 169-170

17. O'ZBEK MUMTOZ MUSIQASIDA SHASHMAQOMNING O'RNI VA AHAMIYATI

O Farangiz.TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI,
92-95

18. Подготовка молодых певцов к ансамблевому выступлению

У .Х. Рамазонова, М.Ж .Эсанова. Наука, техника и образование, 88-91

19. The spiritual impact of traditional sound exercises on the minds of students

U.H. Ramazanova, M. Muhamadova.Web of Scientist: International Scientific
Research Journal 3 (3), 318-321

20.Талабаларда маънавий-ахлоқий тушунчаларни шакллантириш, гуруҳ
билан ишлаш ва уни бошқариш тамойиллари .Ў.Х. Рамазонова.Scientific
progress 1 (5), 586-590